

sezamovih préš daje, ki so se v časniku „Chemischer Ackersmann naznanile, se je to-le pozvedilo:

1. Mleka je pri vseh teh treh prešah bilo skorej enako mero; namolzlo se ga je od ene krave na dan po priliki nekoliko čez 11 bokalov; pri navadni klaji pa le 10 bokalov.

2. Namolzlo se je od ene krave zjutraj ob štirih pomolzene 4 bokale in četrt, opoldne (ob poldvanajstih) 4 bokale in $\frac{1}{20}$, zvečer (ob 6. uri) 3 bokale in $\frac{4}{10}$.

Po tem razkazu se je tedaj mleka na dan namolzlo: 36 bokalov in pol zjutraj, 34 bokalov in pol opoldne in 29 bokalov zvečer.

3. V 100 vrčih mleka je bilo 6 funtov in pol sirovega masla.

Zgodovinske stvari.

O zgodovini slovenske zemlje.

Spisal P. Hicinger.

Mnogokrat je bila v poslednjem času želja izrečena, naj bi slovenska zemlja skupno in edino vlado dobila, ter ne ostajala v množino posameznih dežel razcepljena. V deželnem zboru krajnskem 1861 je pred vsem svetom glasno povdarjal to željo dr. J. Bleiweis. *) — Vendar posamezne dežele, v katerih Slovenci stanujejo, se ne dajo lahko po sami narodnosti deloma razkrojiti in deloma zopet skupaj zediniti; v posameznih deželah se nahaja razun slovenskega iz davnih časov na eni strani nemški narod, na eni pa italijanski, in dolga zgodovinska zveza je med temi narodi vstvarila tudi historične pravice, ktere se ne morejo mimogredé pobrisati, da bi ostala, kakor pravijo „tabula rasa“ za zgolj narodno vredbo slovenske zemlje.

Po takem tedaj, če se hoče slovenska zemlja po svoji vladi bolj zediniti, ne ostaja druga pot, kakor da se ravná na historični podlagi.

To podlago ob kratkem naznanuje imé „notranjo-avstrijske dežele“, ker pod tem imenom je slovenska zemlja v novejših časih mnogokrat že bila zedinjena. Tako zedinjenje naše zemlje je pa veljalo ne samo v novih, temuč tudi v starih časih, in sicer še veliko večkrat, kakor se pa navadno meni. Naj sledeče besede ta izrek bolj pojasnijo.

Ako je resnica, kar je trdil poprej Vodnik, in dokazuje bolj obširno Trstenjak, da stari Panonci, Noričani, Karni in Istrijani so bili po narodu Slovenci, je to prvo spričevanje o zedinjenji naše zemlje. Res, da Panonija, Norik, Karnija z Istrijo in Venecijo vred so bile pod rimsko vlado posamezne dežele ali provincije; vendar večkrat, in po raznih stranéh so bile že takrat bolj zedinjene. Za Ilirsko se je mnogokrat klicala vsa zemlja od jadranskih morskih bregov do srednje donavske pokrajine, Dalmacija, Panonija, Norik in včasih še Venecija in Istrija skupaj. (*Appian. Bell. illyr.*) Vojaške zadeve so dodale večkrat, da je bil en viši poglavar postavljen nad vso ilirsko stran; na pr. Septimi Sever od 180. do 193. leta po Kr., Avreli Klavdi pred 268. letom, Avrelijan do 270. in Avreli Prob do 276. leta, so bili poglavarji in vojvodi vse ilirske strani, in so bili potem povzdignjeni na cesarski prestol (*Herodian l. I. Pollio in 30 tyr.; Kopiscus in Probo*). Po vladni vredbi cesarja Konstantina 330. leta je zahodnji Ilirik, to je Dalmacija, Panonija in Norik, imel svojega vikarja ali namestnika, ki je stal pod višim poglavarjem italijским. Ko je Teodozi 394.

leta rimsko carstvo razdelil na dvoje, je zahodnji Ilirik še skupaj ostal pri zahodnjem cesarstvu, in dalje od 493. leta po zmagi kralja Teodozija pri izhodnje-gotiškem kraljestvu.

Z Longobardi so se leta 568. poslednji nemški preseljavci od Donave pomaknili v Italijo; za njimi tedaj so krog leta 592. prišli novi slovenski rodovi, ter so se razširili ob Savi, Dravi, Muri in Soči, in po njih se je okrepcal stari slovenski živelj v teh stranéh. Res, da takrat so Slovenci stekali pod jarmom divjih Avarov, pa oprostil jih je hrabri Samo krog 630. leta, in 36 let so Slovenci združeni pod njegovo vlado srečno bivali. Pa Samotovi smrti je veči del Slovencev zopet prišel v avarsko stisko; majhen del ob Soči in Zilji je stal v longobardski oblasti, in drugi del na Korotanskem je stopil v bavarsko brambo. Premenil pa se je čas s Karolom vélikim, in slovenska se je bolj zedinila.

Mogočni frankonski kralj Karol véliki je namreč 774. leta si prisvojil longobardsko kraljestvo, je leta 788. tudi bavarsko vojvodstvo popolno zedinil s svojim posestvom; dalje so njegovi vojvodi na dveh krajih nazaj pobili Avare, in Istrija, Liburnija in še druge slovenske strani so bile med leti 789. in 799. pridjane frankonskemu kraljestvu. Od tedaj je južni del slovenske zemlje na desnem podravskem bregu stal pod oblastjo furlanskih vojvodov Henrika, Kadaloa in Balderika do 828. leta; severni del na levem podravskem bregu pa je slušal vojvode izhodnje pokrajine, med kterimi se zlasti pomni Gerold 811., in Ratbod 836. in dalje; pod njihovom poveljem so bivali posebni knezi raznih slovenskih strani. Za letom 828. se je veliko furlansko vojvodstvo razbilo, in le Istra in Furlanija ste ostali pod enim knezom, in s tem ste se bolj na italijško stran obračali; nasproti se je Krajna in zlasti slovenska stran med Dravo in Kolpo pridružila izhodnji pokrajini, da si ravno ste, kakor se kaže, za-se ohranili svoje kneze. (*Primeri: „De Rubeis Monumenta eccl. Aquil. p. 413 etc.“; naproti Anonymus „de conversione Carentan.“*)

Ko se je velika frankonska država leta 843. razdrobila, je Karola vélicege vnuk, Ludevik nemški, prejel vse izhodnje pokrajine; iz njegovih rok je njegov sin Karloman leta 854. dobil Korotan, in leta 876. še Panonijo. Po takem je bil veči del slovenskih dežel združen pod koroškimi vojvodi, med kterimi se dalje imenujejo Arnulf, Karlomanov sin, Luitpold, Arnulf, Eberardin Bertold. Cesar Oton I. je leta 948. Korotan podelil svojemu bratu Henriku; leta 952. mu je izročil še Furlanijo z Istro; potem je bila vsa slovenska zemlja zedinjena pod korotanskimi vojvodi do 1077. ali prav za prav do 1093. leta, samo razun tega, kar so si bili Madžarji prisvojili. V tem času so se za Henrikom I. poredoma vrstili vojvodi Henrik II., Oton, Henrik III., po tem cesar z imenom Henrika II., Konrad I., Adalbero, Konrad II., Velf, Bertold, Markvard in Luitold; pod poveljem teh vojvodov so stali posebni knezi in markezi v Furlanii, Istri, Krajni, v Korotanu, v gornji korotanski strani, in v doljni korotanski ali slovenski strani.

Z letom 1077., ali prav za prav 1093., je ta edinost slovenskih dežel zopet začela razpadati; takrat je namreč cesar Henrik IV. Furlanijo, Istro in Krajno z delom lovenske strani podelil akvilejskemu patriarhu Sigehardu in po tem Vodalriku I. v oblast. Nasproti je Korotan, gornja in doljna korotanska stran za čas še ostala v oblasti koroškim vojvodom; vendar zveza je bila če dalje bolj rahla. Štirski knezi Otakar V., VI. in VII., ki so se imenovali po mestu Štiri (Steier) poleg Aniže, so si časoma do leta 1129. prisvojili vso

*) „Triesterca“, „Tagespošta“, „Oest. Zeit.“, „Donau-Zeit.“ in vsa truma „desperationsfondlarjev“, kakor jih „Kikiriki“ imenuje, in še zadnji čas tudi „Laibacherica“ so za razodeto pravično željo na vse grlo kričali: na križ ž njim! na križ ž njim!

gornjo korotansko stran, in so ji podelili ime štirske strani; Otokar VII. je leta 1249. podedoval še doljno korotansko stran do Save, in tedaj se je oboja stran skupaj klicala za Štirska. Koroškim vojvodom Henrikom mlajšemu, Engelbertu in njegovim naslednikom je po takem ostal sam Korotan; pa vojvoda Ulrik III. leta 1257. in dalje si je vedel toliko pomagati nasproti akvilejskim patriarhom, da je tudi Kranjsko spravil v svojo last. Med tem se je Štirska ali Štajarska še bolj odločilo od druge slovenske zemlje, došlo je 1186. leta avstrijskemu vojvodu v dedšino. Nasproti so si velik del Istrijskega prisvojili Benečanje, drugi del Istrijskega in del Furlanskega so goriški knezi odtrgali od akvilejskega posestva; velicega dela na Krasu so se polastili devinski gospodje.

Iznova pa, in naglo se je slovenska zemlja, skoraj vsa zedinila pod českim kraljem Otokarjem II. Ta kralj je po smrti avstrijskega vojvoda Friderika II. 1246. leta na-se spravil z Avstrijo vred tudi Štirska; 1269. leta po smrti koroškega vojvoda Ulrika III. si je za dedšino vzel Kranjsko in Koroško, vrh tega se je posilil za varha akvilejski cerkvi. Vendar njegovo gospostvo ni imelo obstanka; 1276. leta mu je cesar Rudolf I. vzel z Avstrijo vred tudi slovensko zemljo, ter jo je 1282. leta, razun Koroškega, izročil svojima sinoma Albertu in Rudolfu. Avstrijskim vojvodom in nadvojvodom iz habsburške hiše je po smrti vojvoda Henrika goriškega došlo Koroško, in 1374. leta po smrti kneza Alberta IV. goriškega Metlika in Istra; 1382. leta se jim je vdal Trst, 1492. leta so podedovali devinsko gospostvo; 1500. leta po smrti kneza Leonarda goriškega pa še goriško knežijo. Takrat tedaj, za cesarja Maksimilijana I. so bile zopet slovenske dežele zedinjene pod enim gospodarjem, in tako so ostale pri Avstrii in habsburški rodovini do sedanjih časov.

Pomniti se mora vendar, da je v tej dolgi dōbi slovenska zemlja dvakrat bila v nevarnosti, da bi ne bila za vselej se razcepila. Prvikrat je bilo to, ko sta vnuka cesarja Maksimilijana Karol V. in Ferdinand I. avstrijske dežele hotela med seboj razdeliti; takrat si je Karol hotel Gorico, Trst, Kras, Istro in Metliko pridržati in jo s španjskimi deželami zediniti. Pa blagi stanovi krajnske dežele so se uprli zoper tako početje, in niso nehali terjati, dokler 1522. l. ni bila nova pogodba med cesarskima bratoma storjena, po kateri so slovenske dežele skupaj ostale pri Avstrii. Drugokrat je bilo v poslednjih časih, ko so Francozi s silo posedli Primorje, Kranjsko in gornji Korotan 1809. leta; pa njihovo gospodarstvo je trajalo samo do 1813. leta, in potem je prišel še tisti del slovenske zemlje k Avstrii, ki je poprej stal pod beneško oblastjo.

Zemljepisna lega, narodni vpliv in zgodovinska zveza je Štajarsko, Koroško, Kranjsko in Primorje tudi po tem tesneje skupaj sklepala, ko so bile te dežele z mnogimi drugimi deželami združene pod avstrijskimi vladarji; mimo družih avstrijskih dežel se jim je kmali prilastilo ime „notranja Avstrija“, in s tem imenom so imele skoraj vedno nekaj skupnega v političnih rečeh, pa tudi v sodnijskih, vojskih in v verskih zadevah.

V posebno celino se je Štajarsko, Koroško, Kranjsko, Goriško, Trst in Istrijsko zedinilo po zadnji volji cesarja Ferdinanda I. 1564. leta; njegov tretji sin Karol II. je prejel te dežele v dedšino, si je odbral v Gradcu svoj sedež, in je ondi vstavil notranjo-avstrijsko vlado. Blagi stanovi teh dežel so bili v raznih zadevah bolj v tesni zvezi med seboj; pošiljali so si poročnike, skupaj so odpravljali odbornike na cesarski dvor, zlasti so se v veči množini snidili na občnem zboru v Bruku 1578. leta.

Ko je 1619. leta nadvojvoda Ferdinand II. prišel na cesarski prestol, se je „notranja Avstrija“ zopet združila z drugimi avstrijskimi kronovinami; vendar posebna „notranje-avstrijska vlada“ je še ostajala v Gradcu za Štajarsko, Koroško in Kranjsko skupaj. Za čas cesarice Marije Terezije je nad notranjo-avstrijskimi deželami stala „visoka reprezentacija“; cesar Jožef II. pa je 1782. leta zopet odločil vesoljnega poglavarja za Štajarsko, Koroško in Kranjsko s Primorjem, dasiravno ta naredba ni za dolgo obstala. Še o poslednjih prenebah za vlado avstrijskih dežel je bil mnogokrat glas, da bi se eno poglavarstvo odločilo za notranje-avstrijske dežele.

Ravno tako kakor v političnih rečeh se je pred časom v sodnijskih rečeh obračalo iz posameznih dežel na notranje-avstrijsko vlado v Gradcu. Ko je pa 1785. leta ondi nehalo vesoljno poglavarstvo, je ostala saj edina viša sodnija za notranjo Avstrijo; le da je bila prestavljena v Celovec, dokler vladne prenebe 1850. leta niso stopile na svetlo.

Tudi vojaške zadeve so Štajarsko, Koroško, Kranjsko in Primorje nekdanj edinile; na eni strani je bil dolgoleten boj zoper grozovite napade divjih Turkov, na drugi strani bila je večkratna vojska zoper Benečane. Vse notranje-avstrijske dežele so skupaj skladale stroške za brambo unanjih mejnikov, skupaj so odbirale vojake za boj; za karlovško trdnjavo je 1579. leta dajala Štajarska, Koroška in Kranjska delavce in denar, pri Sisku so se bili 1593. leta hrabri vojaki iz vseh teh dežel. Še celó v veliki francozki vojski 1809. leta je stopila posebna notranje-avstrijska vojna na noge, in brambovci imenovanih dežel so bili namenjeni v eno stran.

Kar pa se tiče cerkvenih zadev, so se tiste zlasti edinile v verskih prenebah 16. stoletja, in v odpravljanju nove vere v začetku 17. veka.

Da se pové še poslednja beseda o šolskih zadevah, je to, da vseučilišče v Gradcu je bilo 1586. leta ustanovljeno za „notranje-avstrijske dežele“ skupaj.

Po vsem takem tedaj glas o zvezi notranje-avstrijskih dežel ni tako nov, ni še le od včerajšnjega dneva, vreden je tedaj resnega prevdarka.

Resnice življenja.

Iz Dositej-a.

* Ljubezen do domovine je velika, globoka reka; tók njen ne dá se zajezi. Ako se ji delajo zapreke, predere jih, pa potopi vso okolico.

* Ljubezen do domovine je kakor železo; iz ognja in izpod kladva pride še svitlejše in trdnjše.

* Ne veseli se deteta lepega a nespametnega, ampak zbuja v njem srce in pamet, in mnogokrat mu pripoveduj, kaj je storila neka Črnogorka svojemu sinu, ki je pobegnil iz bitve in izdal svojo domovino in družino: ona je vzela njegovo puško pa mu ž njo razbila glavo, rekoč: „Umri tedaj, malopridni človek! kakor se ne spodobi, ker nočeš živeti, kakor se spodobi.“

* Zasluga za domovino je podobna zrnu. Kdor zrno v roki po mestu nosi in ga vsakemu kaže, rekoč: Glej, kako zrno imam! tak nikdar ne bo koristil domovini, ker se zrno bo posušilo. Kdor pa zakopá zrno v zemljo in trpljivo čaka nekoliko tednov, bo videl, kako zrno kalí in plod donaša.

* Ljubezen do narodnosti in domovine je kakor njiva. Ako tudi suša ali toča eno leto sad uniči, poljedelec! ne žaluj; sej in orji jo marljivo iznova drugo leto — in doživel bodeš veselega pridelka.

* Črviv sad pada sam z drevesa, ako le majhen